MASOFAVIY TA’LIM SHAROITIDA TIL O‘QITISH METODIKASINING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

O‘zDJTSU, O‘zbek va chet tillari kafedrasi

katta o‘qituvchisi ***Raximova Maloxat Alloberganovna***

Annotatsiya: ushbu maqolada masofaviy ta’lim sharoitida xorijiy tillarni o‘qitish metodikasining hozirgi zamon tendensiyalari tahlil etiladi. Raqamli texnologiyalar asosida shakllanayotgan yangi pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar hamda interaktiv vositalarning o‘quv jarayoniga ta’siri ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, masofaviy ta’lim jarayonida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: masofaviy ta’lim, xorijiy til o‘qitish, raqamli pedagogika, innovatsion metodlar, kommunikativ yondashuv, sun’iy intellekt, gamifikatsiya.

Bugungi globallashuv sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyatning barcha sohalarida, ayniqsa ta’lim tizimida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ta’lim jarayonining raqamlashtirilishi, innovatsion pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi hamda o‘qitishning yangi shakllarining paydo bo‘lishi natijasida o‘quv jarayoni sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Ayniqsa, xorijiy tillarni o‘qitish tizimida masofaviy ta’limning roli tobora ortib bormoqda. Mazkur ta’lim shakli o‘quvchilarga vaqt va makon chegaralaridan mustaqil ravishda bilim olish imkonini yaratib, ta’limning moslashuvchanligi va samaradorligini ta’minlaydi. Masofaviy ta’lim — bu o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi bevosita jismoniy muloqot mavjud bo‘lmagan holda, zamonaviy axborot texnologiyalari vositasida tashkil etiladigan o‘qitish shaklidir. Ushbu ta’lim turi konstruktivistik, kommunikativ va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar asosida rivojlanadi. Konstruktivistik yondashuvga ko‘ra, o‘quvchi bilimni tayyor holda qabul qiluvchi emas, balki uni mustaqil ravishda shakllantiruvchi faol subyekt hisoblanadi. Shu sababli masofaviy ta’lim o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xorijiy tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv til o‘rganish jarayonini real hayotiy muloqotga yo‘naltirishni nazarda tutadi. Masofaviy ta’lim sharoitida kommunikativ yondashuv virtual sinflar, onlayn muhokamalar, videokonferensiyalar, forumlar va chatlar orqali amalga oshiriladi. Bunday vositalar o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, fikr almashish va interaktiv hamkorlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, sinxron va asinxron muloqot shakllari o‘quvchilarga o‘z bilimlarini turli sharoitlarda qo‘llash imkonini beradi. Sinxron va asinxron muloqot shakllari masofaviy ta’lim jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, ular o‘quvchilarning bilim olish jarayonini samarali tashkil etishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu ikki turdagi muloqot o‘zining tashkiliy xususiyatlari, pedagogik imkoniyatlari va didaktik vazifalari bilan bir-biridan farq qiladi hamda o‘zaro uyg‘unlashgan holda qo‘llanilganda yuqori samaradorlikni ta’minlaydi.

Sinxron muloqot — bu o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi real vaqt rejimida amalga oshiriladigan o‘zaro aloqadir. Bunda barcha ishtirokchilar bir vaqtning o‘zida onlayn bo‘lib, bevosita muloqot jarayonida qatnashadilar. Sinxron muloqotga videokonferensiyalar, jonli darslar, vebinarlar va onlayn chatlar kiradi. Ushbu shakl o‘quv jarayonida jonli muloqot muhitini yaratib, o‘quvchilarning savollariga darhol javob olish, fikr almashish va muhokamalarda faol ishtirok etish imkonini beradi. Ayniqsa, xorijiy tillarni o‘rganishda sinxron muloqot talaffuz,

tinglab tushunish va og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishda juda muhim hisoblanadi. Sinxron muloqotning yana bir muhim jihati shundaki, u o‘quvchilarda ijtimoiy faollikni kuchaytiradi va o‘qituvchi bilan bevosita aloqani ta’minlaydi. Bu esa o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishga, o‘quv jarayoniga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, real vaqt rejimida ishlash ayrim hollarda texnik muammolar yoki vaqt jihatidan cheklovlarni keltirib chiqarishi mumkin. Asinxron muloqot esa o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi vaqtga bog‘liq bo‘lmagan, ya’ni turli vaqtlarda amalga oshiriladigan muloqot shaklidir. Bunga forumlar, elektron pochta, yozib olingan videodarslar, topshiriqlarni platformalar orqali yuborish va muhokama qilish kiradi. Asinxron muloqot o‘quvchilarga o‘zlariga qulay vaqtda o‘qish, materiallarni qayta ko‘rib chiqish va mustaqil ishlash imkonini beradi. Ushbu muloqot shakli ayniqsa mustaqil ta’lim ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilar topshiriqlarni bajarishda chuqurroq o‘ylash, tahlil qilish va o‘z fikrlarini asoslash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bundan tashqari, asinxron muloqot individual o‘rganish sur’atlarini hisobga olish imkonini yaratadi, bu esa ta’lim jarayonining individuallashuviga xizmat qiladi. Sinxron va asinxron muloqot shakllarini uyg‘unlashtirish masofaviy ta’lim samaradorligini oshirishda eng optimal yondashuvlardan biri hisoblanadi. Sinxron muloqot orqali interaktivlik va jonli aloqa ta’minlansa, asinxron muloqot orqali bilimlarni mustahkamlash va chuqurlashtirish imkoniyati yaratiladi. Shu bois zamonaviy ta’lim tizimida ushbu ikki shaklni kompleks qo‘llash muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi.

Masofaviy ta’limni samarali tashkil etishda zamonaviy raqamli texnologiyalar muhim o‘rin tutadi. Jumladan, videokonferensiya platformalari, elektron ta’lim tizimlari, mobil ilovalar va interaktiv dasturiy vositalar keng qo‘llanilmoqda. Ushbu texnologiyalar yordamida o‘quv jarayoni yanada vizual, interaktiv va qiziqarli tus oladi. Ayniqsa, videodarslar orqali tinglab tushunish, talaffuz va og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirish samaradorligi yuqori bo‘ladi. Elektron platformalar esa o‘quv materiallarini tizimli ravishda taqdim etish, topshiriqlarni nazorat qilish va natijalarni tahlil qilish imkonini beradi. Zamonaviy ta’lim tizimida aralash, ya’ni blended ta’lim modeli ham keng qo‘llanilmoqda. Ushbu model an’anaviy va masofaviy ta’lim elementlarini uyg‘unlashtirgan holda o‘qitish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Aralash ta’limda o‘quvchilar nazariy materiallarni mustaqil ravishda onlayn o‘zlashtiradilar, auditoriya mashg‘ulotlarida esa amaliy faoliyat bilan shug‘ullanadilar. Bu esa bilimlarning chuqurroq va tizimli o‘zlashtirilishini ta’minlaydi hamda o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Masofaviy ta’lim jarayonida gamifikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. O‘yin elementlari asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi va o‘quv jarayonini qiziqarli qiladi. Ball tizimi, reytinglar, darajalar va mukofotlash mexanizmlari orqali o‘quvchilarning ichki rag‘bati kuchaytiriladi. Bu esa ayniqsa xorijiy tillarni o‘rganishda samarali bo‘lib, so‘z boyligini oshirish va grammatik ko‘nikmalarni mustahkamlashda yordam beradi. So‘nggi yillarda sun’iy intellekt texnologiyalarining ta’lim jarayoniga kirib kelishi xorijiy tillarni o‘qitishda yangi imkoniyatlarni ochib berdi. Adaptiv o‘qitish tizimlari o‘quvchilarning individual xususiyatlarini, bilim darajasini va o‘rganish tezligini hisobga olgan holda o‘quv materiallarini taqdim etadi. Bunday tizimlar o‘quvchilarning xatolarini tahlil qilish, real vaqt rejimida fikr-mulohaza berish va individual o‘quv yo‘nalishini shakllantirish imkonini beradi. Natijada ta’lim jarayonining individuallashuvi va samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, masofaviy ta’limning ayrim muammoli jihatlari ham mavjud. Texnik nosozliklar, internet tezligining pastligi, zarur qurilmalarning yetishmasligi kabi omillar ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bundan tashqari, o‘quvchilarda mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarining

yetarli darajada shakllanmaganligi ham muhim muammo hisoblanadi. Bevosita ijtimoiy-pedagogik muloqotning cheklanganligi esa o‘quvchilarning kommunikativ faoliyatiga ta’sir etishi mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Avvalo, axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini rivojlantirish, texnik vositalar bilan ta’minlanganlik darajasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, interaktiv metodlarni keng joriy etish, o‘quvchilarni rag‘batlantirish tizimini takomillashtirish zarur. Monitoring va baholash tizimini modernizatsiya qilish ham ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, masofaviy ta’lim xorijiy tillarni o‘qitishda innovatsion yondashuv sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. U ta’lim jarayonini individuallashtirish, o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish va global ta’lim muhitiga integratsiyalashuvni ta’minlaydi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida masofaviy ta’lim metodikasini takomillashtirish kelgusida ta’lim tizimini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, masofaviy ta’lim sharoitida xorijiy tillarni o‘qitish metodikasi zamonaviy texnologiyalar asosida izchil rivojlanib bormoqda. Ushbu jarayon ta’lim sifatini oshirish bilan birga, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va ularning mustaqil o‘rganish kompetensiyalarini shakllantiradi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan ilmiy tadqiqotlar yanada samarali metodikalarni ishlab chiqish va ta’lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ta’lim sohasiga oid farmon va qarorlari.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ta’lim tizimini rivojlantirishga oid me’yoriy hujjatlari.
3. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. *Masofaviy ta’limni tashkil etish bo‘yicha metodik tavsiyalar*. – Toshkent, 2020.
4. John Dewey. *Experience and Education*. – New York: Macmillan, 1938.
5. Lev Vygotsky. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
6. Michael Moore. *Handbook of Distance Education*. – New York: Routledge, 2013.

Cambridge University Press. Xorijiy tillarni o‘qitish bo‘yicha ilmiy nashrlar.